«УТВЕРЖДЕНО»
Приказом по МБОУ «Ильинская СОШ»
№ 98-о/д от «30»08.2024 г.

РАБОЧАЯ РОГРАММА
учебного предмета

«Родная (чувашская) литература»

для обучающихся 5-9 классов

на 2024-2025 учебный год

д.Тренькино, 2024

Тăван (чăваш) литературине вĕреннин результачĕсемПĕлӳ, пултару, хăнăху

1.Пайăррăн пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ (кашни ачан хăй тĕллĕн пĕлӳ илмелли ĕçĕ-хĕлĕ)

-Астăвăм ирĕклĕхне, тимлĕхне, фантазие аталантарни, тĕрлĕ танлаштарусем тусашухăшлама, пĕтĕмлетӳсем тума вĕрентни;

-Лартнă ыйту пирки тĕллевлĕн шухăшлама, ăна ăсра явма, шухăшлав ĕçне йĕркепе,çыхăнуллă туса пыма вĕрентни;

-Харпăр хăй ĕçне, унăн результачĕсене хак пама пĕлни;

-Илнĕ пĕлӳсене анлăлатса тарăнлатни, çирĕплетни, вĕсене системăласа пĕтĕмлетни;

-Вĕреннĕ хайлавсем тăрăх план тума тата сăнарсене е сăнар ушкăнĕсене,илемлĕпулăмсемпе ĕç-пуçсене танлаштарса хаклама, тишкерсе сочинениçырма;

-Класра е килте вуланă хайлавсен ретне, тĕсне, жанрне уйăрма, уйрăм хайлавăншухăшпа илемлĕх тата наци хăй евĕрлĕхне палăртма;

-Хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пама;

Хайлавăн тĕп проблематикине тĕшмĕртме, автор ăна еплерех татса панине сăнама, çавна май композицие, сăнарлă пуплев уйрăмлăхĕсене шута илсе хайлава харпăр хăйтĕллĕн хак пама;

-Класра палăртман хайлавсене, çав шутрах пĕтĕмĕшле паллашмаллисене те, харпăр хăй тĕллĕн вуласси, вĕсен уйрăм сценисене, эпизочĕсене, уйрăм сыпăкĕсене аса илсетĕп проблемăпа çыхăнтарса каласси;

-Вĕреннĕ хайлавсене учитель ертсе пынипе тишкересси(тĕп сценăсемпе эпизодсене йĕркипе, умлăн-хыçлăн е суйлавлăн каласа парасси, сăнарсене, композици уйрăмлăхĕсене, хайлавăн тĕп шухăшне, автор тĕллевĕсене наци сăн-сăпачĕн шухăшлавĕ урлă палăртма вĕрентесси);

-Вуласа тухнă хайлаври сăнарсемпе проблемăсем пирки панă ыйтусене çырса хуравланипе, çыравçă сăнласа кăтартнă пулăмсемпе сăнарсем çине вĕренекен хăй мĕнле пăхнине палăртма пултармалла.

2.Кашни ача хăйне хăй йĕркелесе пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ

-кашни ачана харпăр хăй тивĕçлĕхне туйма, хăй вăйне-пултарулăхне шанма вĕрентни;

- шухăшлава курăмлă тата ĕçлĕхлĕ çулпа аталантарни, тимлеме хăнăхтарни; çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхалантарни;

- сисĕм-туйăм пултарулăхне ӳстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçейĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни;

-тĕп ыйтăва тата хушма ыйтусене палăртни, малашлăх шухăшĕсене калани, ĕçе тунă чухнехарпăр хăйне тĕрĕслесе тăни, ĕç результачĕсене хак панине пĕлме вĕрентни;

-вĕренӳ кĕнекисемпе хрестоматисенчи ăнлантарусемпе, шкул валли кăларнă справочниксемпе, словарьсемпе усă курма пĕлни;

-вĕрентекен каланине е лекцилле калаçăва кĕскен çырса (конспектласа) пыма, кламалли е çырса памалли шухăшсен планне, тезисĕсене тума пĕлесси;

-вуланă кĕнеке, курнă спектакль, концерт, кинофильм, телекурăм çинчен çырса хак парасси(рецензи, информаци, заметка, доклад, реферат), çавна сăнарсемпе пулăмсене авторăн позицине харпăр хăй мĕнле йышăннине ăнлантарса тата сăлтавласа парасси.

3. Пур енлĕн пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ

-литература несĕлĕсене, жанрĕсемпе вĕсен тĕсĕсене пĕрлештерме май парака сăлтавсене, уйрăмлăхсене курма, вĕсем пĕтĕмĕшле системăна кĕнине ăнланма вĕрентни;
-литература тĕнчине ытларах пĕлме, вĕсем хушшинчи ҫыхăнусемпе хутшăнусене асăрхама,ҫак тĕллевсемпе сăнавсем тума вĕрентни;
-ачана ҫĕнĕ пĕлупайсене уйăрма, сӳтсе явма хăнăхса пырасси,хайлав сюжетĕнчи тĕрлĕ ҫыхăнусене п
тупма, пухма,
ҫак ĕҫре пуҫаруллă пулма хавхалантарни, пĕлӳ
шырас ĕҫретĕллелĕн, план тăрăх туса пыма хăнăхтарни;
-ăша хывма, ăспа ăнланма вĕрентни, кăсăкланма хавхалантарни;
-пĕтĕмлетсе евĕрлеме, ҫавна май пур пек пĕлӳсемпе тата хăнăхусемпе усă курма вĕрентни;
илемле хайлавсен содержанийĕ тăрăх сăмахлă ӳкерчĕк тума,
содержаниепĕлтерĕшле
вĕрентни
-сăнарсен хăтланăвĕсене, вĕсен шухăшĕсене, туйăмсене, автора мĕн хумхантарнине тарăнрах ăнкарма вĕрентмелле;
-илемлĕ литературăри пулăмсен йĕрки тата сюжет жăнăрĕ хушшинчи ҫыхăнăва чухлама, ҫакна курăмлă майпа(схемăпа модель) палăртма вĕрентсе пырасси;
-литература хайлавĕн чĕлхине, авторăн стиль уйрăмлăхĕсене тимлеме, пăхмасăр калама хăнăхнине аталантарасси;
-литература хайлавĕн жанр уйрăмлăхĕсене малалла паллаштармалла, юптару содержанийĕн аллегориллĕ шухăшне ăнланма хăнăхнине аталантарасси;
-палăртуллă сăмаха асăрхама, унăн текстри пĕлтерĕшне ăнланма пултармаллине аталантарасси;
-ҫынпа ҫын хушшинчи кăткăс хутшăнусене, геройсен хăтланăвĕсене, уҫăмлă та пытарăнчă сăлтавĕсене ăнланассине тарăнлатасси.

4.Пур енлĕн хутшăну илмелли ĕҫ-хĕл

-харпăр хăй тĕллĕн ĕҫлес-тăвас туртăма вăйлатни, хутшăнма хавхалантарни;
пĕлӳ илес ĕҫе тĕллевлĕн, план тăрăх туса пама хăнăхтарни. Ҫак ыйтусене ачасемпе сӳтсе явма, татса пама хавхалантарни;
-илемлĕ сăмахпа кăсăкланма, хайлавсенчи уйрăм сăмахсемпе тата сăмах ҫаврăнăшĕсемпе хăйсен пуплевĕнче усă курма хăнăхтарасси;
-артикуляци, пуплев сисĕмĕ-туйăмĕ(речевой слух), тĕрĕс сывлама пĕлни ҫивĕчленмелле, сăмахсене литература нормисене пăхăнса калама пĕлни ҫирĕпленмелле;
-литература тĕрĕслĕхне, ҫыхăнулăхне, уҫăмлăхне хак парас ăслайне, тĕрĕс калаҫастуртăмне аталантарасси.

Вĕренекенсен ҫакна пĕлмелле:

Пĕтĕмĕшле вĕренĕвĕн тĕп тĕллевĕсемпе килĕшӳллĕн предмета вĕреннĕ май ачасен вĕренĕвĕн универсаллă ĕҫ-хĕлне (УУД) алла илмелли. Федераллă патшалăх вĕренӳ стандарчĕсм кăларса тăратнă виҫĕ ушкăнри 8 тĕсе ҫакăн пек уйăратпăр. Вĕсене ҫакăн пек схемăлама пулать.

Харкамлăх результачĕсем (шкул ачи хăйĕншĕн тунисем)

1. Харпăр хăй ирĕкĕпе пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕҫĕ-хĕлĕ (хăйĕн ирĕклĕх прави) а) ача хăйне хăй йĕркелесе пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕҫĕ-хĕлĕ (хăйĕн ирĕклĕх правине хӳтĕлени). Професси тĕлĕшĕнчен хăйĕн харкам вырăнне шырама илентерни; вĕренӳпе кăсăкланма хавхалантарни; хăйне хисеплесси, хăйĕн ăс-тăн шайне пĕлсе хаклани вĕренĕве кăмăлпа хутшăнма явăҫни кĕрет.

2. Вĕренӳ тĕллевĕпе тупсăм пĕлтерĕшне ăнланса илмелли ĕç-хĕлĕ - вĕренӳ тĕллевпе тупсăмне палăртма пултарни.
- Кашни шкулта мĕне тата мĕнле тĕллевпе вĕренни, пĕлтерĕшлĕхе палăртма пĕлни, вĕренӳре харпăр хăй тивĕçлĕхне туйма, хăй вăй-пултарулăхне шанма вĕренни; вĕренӳ тĕллевĕпе вĕренӳ результачĕ хушшинчи çыхăнăва палăртма пултарни
3. Обществăра харпăр хăйне тытмалли йĕркесем. Мораль (кăмăл-сипет е ĕрет-несĕп) тупсăмĕпе нормисене илмелли вĕренӳ ĕç-хĕлĕ - мораль тупсăмĕпе нормисене илмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ. Пĕтĕм этемлĕх ĕрет-несĕпĕнче харпăр хăйне тыткаламалли правилăсем шутне кăмăл-сипет (мораль) енчен хăйне тирпейлĕ тытма пĕлни; мораль нормин пĕлтерĕшне вĕренӳре илнĕ социаллă пурнăçра илнĕ опытпа танлаштарса хаклама пултарни; кăмăл-сипет енчен хăй тунă ĕçсене хакласа сăлтавлама пĕлни

Предметсен пĕрлĕхлĕ результачĕсем (пур предмета та вĕренме кирлисем) предмет шайĕнчен тухса метапредмет шайне хăпараççĕ. Харкамлăхăн пĕтĕмĕшле культура, хуркам, пĕлӳсем туянас тата тĕллĕнех аталанассине пĕрлĕхлĕн тарăнлатма май параççĕ; пĕлӳсем туянас юхăмĕн пур шайсене те пĕр тĕвве çыхăнтарма май параççĕ; вĕренекенĕн вăл е ку ĕç-хĕлне йĕркелессин е асăрхассин никĕсĕ пулса тăрать

а) ача хăйне хăй йĕркелесе пĕлӳ илмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ шутне харпăр хăй хальĕн ĕçлес-тăвас туртăма аталантарни (мĕн пĕлнине тата мĕн пĕлмеллине шута илсе вĕренӳ задачине палăртмалли тĕллев лартни), тимлеме хăнăхтарни (ĕçсен йĕркин планне туни, вĕсĕнчи результата тата кура пайăр ĕçсен тĕллевĕсене палăртни); харпăр хăйĕн хевтипе майĕсене палăртма вĕрентни (прогноз туни, урăхла каласан, результата тата туянакан пĕлӳсен шайне малтанах курса тăни); пур ĕçсене те кăмăлпа хутшăнма явăçтарни, вĕренӳпе кăсăклантарса яма пулăшни; коррекци - результата вĕренекен хăй, юлатĕсем тата учитель хаклавне кура плана тата ĕç майĕпе йĕркине улшăнусем кĕртни; хаклав - мĕн вĕреннине тата мĕн вĕренмеллине, вĕреннин шайĕпе пахалăхне вĕренекен хăй палăртни, ĕç результатне хаклани; вĕреннин шайĕпе пахалăхне ача хăй тĕллĕн палăртма пултарни (ĕç майне тата унăн результатне малтанах палăртнă калăппа танлаштарса тĕрĕслени); йывăрлăхсене çĕнтермелли майсене тупса палăртма хавхалантарни.
ă) хутшăну мелне аталантармалли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ шутне учительпе тата тантăшсемпе хутшăнса вĕренессине планлани; кашни ачан функцисемпе тĕллевсене, хутшăнусене палăртни; ыйтусем лартни - информацие шырас тата пуçтарас ĕçре хавхалантарасси; конфликтсене татса пама, проблемăна асăрхама, пахалама юрăхлă мая суйласа илме вĕрентесси; юлташсене (партнерсене) тĕрĕслесе, тӳрлетсе хакласа ертсе пыма вĕренни; çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхалантарни; шухăш пĕр пĕтĕмлĕхне, харкам шухăшсемпе сунăмсене хутшăну задачисемпе условийĕсене кура туллин те тĕрĕс палăртни; монологла тата диалогла пуплев тунă чухне тăван чĕлхен çыхăнулăхне грамматика нормисемпе туллин те тĕрĕс усă курса йĕркипе уçса пама пултарни.
б) пур енлĕн информаци шырама пĕлмелли вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕ шутне çĕнĕ информаципе, вĕренӳ моделĕсемпе ĕçлеме хăнăхни (пĕлӳ туянас тĕллеве хапăр хăй тĕллĕн уйăрса палăртни; ИКТ тата информацин ытти çăлкуçĕсемпе усă курса тивĕçлĕ информаци тупса уйăрни; пĕлӳсен тытăмне палăртни; сасăллă тата çырăллă пуплев ăслани; умри тĕллеве пурнăçламалли уйрăм тухăçлă мелсемпе майсене суйласа илни; ĕç майĕсемпе условийĕсен рефлексийĕ, ĕç юхăмĕпе результачĕсене тĕрĕслени тата хаклани; вулав тĕллевне тата вулав тĕсне суйласа илме ăнланса вулани, тĕрлĕ жанрлă текстсене итлесе тивĕçлĕ информаци илни, тĕп тата иккĕмĕшле информацие палăртни; илемлĕх, ăслăлăх, публицистика тата официаллă ĕç стилĕсемлĕ текстсене ирĕклĕнекх ăнланса хак пани; пробемăна лартса

кулăплани, творчествăллă тата шыравлă проблемăсене татса панă чухне харкам тĕллĕнех алгоритм туни;
в)символла паллăпа, схема тăрăх калăпсем туни – обьекта туйăм форминчен уçлăхпа графика е паллăпа символа куçарни; пĕтĕмĕшле саккунсене палăртас тĕллевпе калăпа юсаса урăхлатни;
г)курăмлă-сăнарлă шухăшлавпа логикăллă шухăшлава аталантарни – пĕтĕмĕшле системăна кĕртни, системăласа пĕтĕмлетни (синтез - пайсене пĕр çĕре пуçтарни, çав шутра сиксе юлнă пайсене хушни); хак пани (анализ - обьекта тĕп тата иккĕмĕшле паллисене кăтартас тĕллевпе сўтсе явни);, танлаштарни, ушкăнлани, тишкерни, ăнлав патне çитерни, сăлтавпа тĕллев çыхăнăвĕсене калани; çирĕплетсе калани; сўтсе явни (çирĕплету, ĕнентерў); гипотезăсене кăларса тăратса сăлтавлани;ыйтăва (проблемăна) лартса ăна татса пани кĕрет.
Вĕренекенсен çакна пултармалла:

- Вĕренекенсен пĕлў, пултару, хăнăху ĕçĕ-хĕлĕ шутне вĕренекенсен пĕлў, пултару, хăнăху ĕçĕ-хĕлĕ я) кĕрет:

-ĕç майĕсемпе условийĕсен (пĕтĕмлетĕвне) рефлексийĕсене, ĕç юхĕмĕн результачĕсене тĕрĕслени хаклани; вулав тĕллевне тата вулав тĕсне суйласа илсе, ăнланса вулани;

-тĕрлĕ жанăрлă текстсене итлесе тивĕçлĕ информаци илни;

- илемлĕ, ăслăлăх, публицистика тата официалă ĕç стилĕсемлĕ текстсене ирĕклĕнех ăнланса хак пани;

-пĕтĕмлетсе евĕрлеме, çавна май пур пек пĕлўсемпе татахăнăхусемпе усă курма вĕрентни пĕлў илмелли задачăсене тĕрлĕ майпа татса парассипе кăсăклантарни, çак ĕсре пуçаруллă пулма хавхалантарни, пĕлў шырас ĕçе тĕллевлĕн, план тăрăх туса пыма хăнăхтарни;

-пухнă пĕлўсене тивĕçлĕ ĕçре тĕрĕслесе çирĕплетни.

-.Вĕренекенсен вĕренў хевти-талпăнăвĕ

-ĕç майĕсемпе условийĕсен рефлексийĕсене (пĕтĕмлетĕвна), ĕç юхăмĕн результачĕсене тĕрĕслени, хаклани;вулав тĕллевне тата вулав тĕсне суйласа илсе ăнланса вулани; тĕрлĕ жанрлă текстсене итлесе тивĕçлĕ информации илни;
- илемлĕ, ăслăлăх,публицистика тата официаллă ĕç стилĕсемлĕ текстсене ирĕклĕнех ăнланса хак пани, пĕтĕмлетсе евĕрлеме,çавна май пур пек пĕлўсемпе тата хăнăхусемпе усă курма вĕрентни пĕлў илмелли задачăсене тĕрлĕ майпа татса парассипе кăсăкланни, çак ĕçре пуçаруллă пулма хавхаланни, пĕлў шырас ĕçĕ тĕллевлĕн, план тăрăх туса пыма хăнăхни; пухнă пĕлўсене тивĕçлĕ ĕçре тĕрĕслесе çирĕплетни (пĕлни , пултарни)

5 класс

Илемлĕ сăнарлăх тĕнчи
- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енсене аталантарни;
- тăван сăмахлăха вĕрентесси халăх традицийĕсем çинче никĕсленнине ăнланни;
- тĕнче литературинче чăваш халăх сăмахлăхĕпе тăван литературăн тўпи те пысăк пулнине, ачасене (вулакана) ăс панине ăнланса илни;

- çын вуланине ăнланни;
- итленĕ текста каласа пани;

пуплевре сăмахсемпе пĕлсе усă курни

Сăвă-юрă янăрать юрлама пĕлсен кăна
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

- илемлĕ хайлавсене вуласа тухнă хыççăн харпăр хăй шухăшне палăртма пĕлни (хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пани);
- çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

ЧĔР ЧУНСЕМ – ПИРĔН ТУССЕМ

- сисĕм-туйăм пултарулăхне ӳстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçе йĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни
- илемлĕ литература ăслăлăх кĕнекисенчен уйрăлса тăнине ĕнентерме пултарни;
- юратнă çыравçăсем, геройсем çынсен пурнăçне, шухăш-кăмăлне, чун-чĕрине уçса панине ăша хывни;

калаçас йĕркене хăнăхни;
- вулама тăрăшни
- вĕренӳ кĕнекисенчи тата хушма литературăри сăмахсемпе усă курма хăнăхтарасси.

ТĂВАН КИЛ – ЫЛТĂН СĂПКА

- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлни;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма пултарни;

пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа ӳкертересси;

ВĂЙЛИ ÇУК ТА ЭТЕМРЕН

- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçӳ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма хăнăху пулни;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ӳкерчĕксене сăнлани):тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем): антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни;
- сăвă тытăмĕ (миçе çавраран тата йĕркерен тăни), сăвă çемми (ритмĕ), састаш (рифма), лирика геройĕ ăнлавсене уйăрма пĕлни.

пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх ӳкерессси;

Ырă çын пуласси ачаран паллă

- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енĕсене аталантарни, калаçăва тикĕс, уçăмлă, таса тума хăнăхни;
- вуланине тĕплĕн, текст стилĕпе жанрĕн тĕп уйрăмлăхĕсене çухатмасăр каласа пани;
- текст тăрăх калаçу чĕлхи, илемлĕ литература чĕлхи, официаллă стиль уйрăмлăхĕсене палăртма пултарни;

- Текста вулама   пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни

Асли- ăслă, кĕçĕнни сапăр пултăр

- шухăша çыхăнуллă çырса е сăмах вĕççĕн каласа пама, пĕтĕмлетме, харпăр хăй шухăшне татăклăн та уççăн пĕлтерме, тĕслĕхсемпе çирĕплетме, юлташсене тимлĕн итлеме хăнăхасси;
- илемлĕ хайлавăн ансат, кăткăс, цитатăллă планĕсене сăмахпа каласа тата çырса тăвасси;

- илемлĕ вулама тата каласа пама;
- хайлава кирлĕ пек ăнланни, каласа пама пултарни, суйлама пĕлни;

Киревсĕр йăла-йĕркерен хăталăр!

- вуланă илемлĕ хайлава (текстăн), спектакльпе фильма, телефильма хак пама вĕреннине аталантарни;
– пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа, калавласа, ăсласа çырса пама хăнăхнине аталантарни;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе тсочиненисем çырни;

- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;

Тискер вăрçă ан пултăр нихăçан!

- пулса иртнĕ ĕçе-хĕле, вуланă халăх сăмахлăхĕн тĕслĕхĕсене, илемлĕ хайлава литература теорийĕн пĕлĕвĕсемпе усă курса хаклама хăнăхни (ăслава аталантарни);
- сăмаха майлашăвĕсен пĕлтерĕшĕсене ăнланма пĕлнине лайăхлатни, вĕсемпе пуплевре усă курма хăнăхнине аталантарни;
- сасăсене, вĕсен майлашăвĕсене (интонаци, тембр, пауза, пусăм) тĕрĕс кални, вулас, палăртуллă (пăхмасăр илемлĕ) вулас хăнăхусене çирĕплетни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

Тăван литература тĕнче шайне сарăлни

- Текста ăнланма тата йышăнма, вĕсене пĕр-пĕринчен уйăрма тата танлаштарма пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- хăйсен шухăшне çирĕплетме вак жанрсемпе, каланисемпе усă курма пултарни;

- калаçас енсене аталантарни;
- халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;

Тăван чĕлхе-çут çанталăк панă чĕлхе, ăна манма юрамасть

- Халăх сăмахлăхĕн жанрĕсене ытти халăх сăмахлăхĕпе танлаштарса халăх идеалне курма тата вĕсен пĕрпеклĕхĕсемпе уйрăмлăхĕсене асăрхама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вуланă юмах-хайлава каласа пани;
- юмах-халап хайлама е ытти сюжет йĕрĕсене шухăшласа тупма пĕлни;
- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- илемлĕ текст тĕсĕ евĕр хайлав тишкерĕвне суйласа илни;

- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- илемлĕ вулама тата каласа пама;

6 класс

Литература – пурнăç тĕкĕрĕ
- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енсене аталантарни;
- тăван сăмахлăха вĕрентесси халăх традицийĕсем çинче никĕсленнине ăнланни;
- тĕнче литературинче чăваш халăх сăмахлăхĕпе тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине, ачасене (вулакана) ăс панине ăнланса илни;

- çын вуланине ăнланни;
- итленĕ текста каласа пани;

пуплеври сăмахсемпе пĕлсе усă курни

Юрă – халăх чунĕ

- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- илемлĕ хайлавсене вуласа тухнă хыççăн харпăр хăй шухăшне палăртма пĕлни (хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пани);
- çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

Усал – утпа, ырри çуран çӳрет

- сисĕм-туйăм пултарулăхне ӳстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçе йĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни
- илемлĕ литература ăслăлăх кĕнекисенчен уйрăлса тăнине ĕнентерме пултарни;
- юратнă çыравçăсем, геройсем çынсен пурнăçне, шухăш-кăмăлне, чун-чĕрине уçса панине ăша хывни;

калаçас йĕркене хăнăхни;
- вулама тăрăшни
- вĕренӳ кĕнекисенчи тата хушма литературăри сăмахсемпе усă курма хăнăхтарасси.

Çынна сума сăвакан хăй те сумлă пулакан

- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлни;

- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма пултарни;

пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле иртттерни т.ыт.те) сăнласа ÿкертересси;

Ырри – чуншăн, хитри – куçшăн

- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçÿ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма хăнăху пулни;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ÿкерчĕксене сăнлани):тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем): антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни;
- сăвă тытăмĕ (миçе çавраран тата йĕркерен тăни), сăвă çемми (ритмĕ), састаш (рифма), лирика геройĕ ăнлавсене уйăрма пĕлни.

пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ÿкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх ÿкерессин;

ЎРКЕВ ЎКЕРЕТ, ĔÇЧЕНЛĔХ ÇĔКЛЕТ

- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енĕсене аталантарни, калаçăва тикĕс, уçăмлă, таса тума хăнăхни;
- вуланине тĕплĕн, текст стилĕпе жанрĕн тĕп уйрăмлăхĕсене çухатмасăр каласа пани;
- текст тăрăх калаçу чĕлхи, илемлĕ литература чĕлхи, официаллă стиль уйрăмлăхĕсене палăртма пултарни;

- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни

ПУЛ ĂСЛĂ, ТАВÇĂРУЛЛĂ

- шухăша çыхăнуллă çырса е сăмах вĕççĕн каласа пама, пĕтĕмлетме, харпăр хăй шухăшне татăклăн та уççăн пĕлтерме, тĕслĕхсемпе çирĕплетме, юлташсене тимлĕн итлеме хăнăхасси;
- илемлĕ хайлавăн ансат, кăткăс, цитатăллă планĕсене сăмахпа каласа тата çырса тăвасси;

- илемлĕ вулама тата каласа пама;
- хайлава кирлĕ пек ăнланни, каласа пама пултарни, суйлама пĕлни;

ТУСЛĂХ, ТĂВАНЛĂХ, ЧĂТĂМЛĂХ

- вуланă илемлĕ хайлава (текстăн), спектакльпе фильма, телефильма хак пама вĕреннине аталантарни;
– пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа, калавласа, ăсласа çырса пама хăнăхнине аталантарни;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ÿкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе тсочиненисем çырни;

- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;

ХАЛĂХШĂН ЫРĂ ĔÇ ---ТИВĔÇ,ТЕЛЕЙ,САВĂНĂÇ

- пулса иртнĕ ĕçе-хĕле, вуланă халăх сăмахлăхĕн тĕслĕхĕсене, илемлĕ хайлава литература теорийĕн пĕлĕвĕсемпе усă курса хаклама хăнăхни (ăслава аталантарни);

- сăмаха майлашăвĕсен пĕлтерĕшĕсене ăнланма пĕлнине лайăхлатни, вĕсемпе пуплевре усă курма хăнăхнине аталантарни;
- сасăсене, вĕсен майлашăвĕсене (интонаци, тембр, пауза, пусăм) тĕрĕс кални, вулас, палăртуллă (пăхмасăр илемлĕ) вулас хăнăхусене çирĕплетни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĕНЧЕ ШАЙНЕ САРăЛНИ
- Текста ăнланма тата йышăнма, вĕсене пĕр-пĕринчен уйăрма тата танлаштарма пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- хăйсен шухăшне çирĕплетме вак жанрсемпе, каланисемпе усă курма пултарни;

- калаçас енсене аталантарни;
- халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;

ТăВАН ЧĕЛХЕ – ТУРă ПАНă ЧĕЛХЕ,ĂНА МАНМА ЮРАМАСТЬ
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

7 класс

Литература- сăмах ӳнерĕ
- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енсене аталантарни;
- тăван сăмахлăха вĕрентесси халăх традицийĕсем çинче никĕсленнине ăнланни;
- тĕнче литературинче чăваш халăх сăмахлăхĕпе тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине, ачасене (вулакана) ăс панине ăнланса илни;

- çын вуланине ăнланни;
- итленĕ текста каласа пани;

пуплевре сăмахсемпе пĕлсе усă курни
Халăх сăмахлăхĕ
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- илемлĕ хайлавсене вуласа тухнă хыççăн харпăр хăй шухăшне палăртма пĕлни (хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пани);
- çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

ЮРĂ- ЧУН УÇÇИ
- сисĕм-туйăм пултарулăхне ӳстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçе йĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни
- илемлĕ литература ăслăлăх кĕнекисенчен уйрăлса тăнине ĕнентерме пултарни;
- юратнă çыравçăсем, геройсем çынсен пурнăçне, шухăш-кăмăлне, чун-чĕрине уçса панине ăша хывни;

калаçас йĕркене хăнăхни;

- вулама тăрăшни
- вĕренӳ кĕнекисенчи тата хушма литературăри сăмахсемпе усă курма хăнăхтарасси.

Çырулла сăмахлăх
- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлни;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма пултарни;

пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа ӳкертересси;

ПУСМĂРПА ТĔТТĔМЛĔХЕ ХИРĔÇ
- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçӳ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма хăнăху пулни;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ӳкерчĕксене сăнлани):тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем): антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни;
- сăвă тытăмĕ (миçе çавраран тата йĕркерен тăни), сăвă çемми (ритмĕ), састаш (рифма), лирика геройĕ ăнлавсене уйăрма пĕлни.

пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх ӳкересси;

ЯЛАН ĂСПА ÇӲРЕСЕН ЯЛТИ ВАТĂ ЯТЛАМАСТЬ
- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енĕсене аталантарни, калаçăва тикĕс, уçăмлă, таса тума хăнăхни;
- вуланине тĕплĕн, текст стилĕпе жанрĕн тĕп уйрăмлăхĕсене çухатмасăр каласа пани;
- текст тăрăх калаçу чĕлхи, илемлĕ литература чĕлхи, официаллă стиль уйрăмлăхĕсене палăртма пултарни;

- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни

ЧĂВАШРА ВĂРМАН ТА ЧĂВАШЛА КАШЛАТЬ
- шухăша çыхăнуллă çырса е сăмах вĕççĕн каласа пама, пĕтĕмлетме, харпăр хăй шухăшне татăклăн та уççăн пĕлтерме, тĕслĕхсемпе çирĕплетме, юлташсене тимлĕн итлеме хăнăхасси;
- илемлĕ хайлавăн ансат, кăткăс, цитатăллă планĕсене сăмахпа каласа тата çырса тăвасси;

- илемлĕ вулама тата каласа пама;
- хайлава кирлĕ пек ăнланни, каласа пама пултарни, суйлама пĕлни;

ШАНЧĂКЛĂ ТУС – ПУРНĂÇ СИПЛĔХĔ
- вуланă илемлĕ хайлава (текстăн), спектакльпе фильма, телефильма хак пама вĕреннине аталантарни;
– пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа, калавласа, ăсласа çырса пама хăнăхнине аталантарни;

- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ÿкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе тсочиненисем çырни;

- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;

ЛАЙĂХ ЯТ МУЛТАН ПАХА
- пулса иртнĕ ĕçе-хĕле, вуланă халăх сăмахлăхĕн тĕслĕхĕсене, илемлĕ хайлава литература теорийĕн пĕлĕвĕсемпе усă курса хаклама хăнăхни (ăслава аталантарни);
- сăмаха майлашăвĕсен пĕлтерĕшĕсене ăнланма пĕлнине лайăхлатни, вĕсемпе пуплевре усă курма хăнăхнине аталантарни;
- сасăсене, вĕсен майлашăвĕсене (интонаци, тембр, пауза, пусăм) тĕрĕс кални, вулас, палăртуллă (пăхмасăр илемлĕ) вулас хăнăхусене çирĕплетни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

ПĔЧĔК ÇЫННĂН ПЫСĂК ЧУНĔ
- Текста ăнланма тата йышăнма, вĕсене пĕр-пĕринчен уйăрма тата танлаштарма пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- хăйсен шухăшне çирĕплетме вак жанрсемпе, каланисемпе усă курма пултарни;

- калаçас енсене аталантарни;
- халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тÿпи те пысăк пулнине ăнланса илни;

ÇУЛА ТУХСАН ЮЛТАШУ ХĂВĂНТАН ЛАЙĂХРАХ ПУЛТĂР
- Халăх сăмахлăхĕн жанрĕсене ытти халăх сăмахлăхĕпе танлаштарса халăх идеалне курма тата вĕсен пĕрпеклĕхĕсемпе уйрăмлăхĕсене асăрхама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вуланă юмах-хайлава каласа пани;
- юмах-халап хайлама е ытти сюжет йĕрĕсене шухăшласа тупма пĕлни;
- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- илемлĕ текст тĕсĕ евĕр хайлав тишкерĕвне суйласа илни;

- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ
- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- илемлĕ вулама тата каласа пама;

ТĂВАН ЧĔЛХЕ- ÇУТ ÇАНТАЛĂК ПАНĂ ЧĔЛХЕ
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

8 класс

Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ.
- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енсене аталантарни;

- тăван сăмахлăха вĕрентесси халăх традицийĕсем çинче никĕсленнине ăнланни;
- тĕнче литературинче чăваш халăх сăмахлăхĕпе тăван литературăн тÿпи те пысăк пулнине, ачасене (вулакана) ăс панине ăнланса илни;

- çын вуланине ăнланни;
- итленĕ текста каласа пани;

пуплевре сăмахсемпе пĕлсе усă курни

Халăх сăмахлăхĕ

- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- илемлĕ хайлавсене вуласа тухнă хыççăн харпăр хăй шухăшне палăртма пĕлни (хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пани);
- çĕнĕлĕх кÿме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тÿпи те пысăк пулнине ăнланса илни;
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

Авалхи çырулăх палăкĕсем

- сисĕм-туйăм пултарулăхне ÿстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçе йĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни
- илемлĕ литература ăслăлăх кĕнекисенчен уйрăлса тăнине ĕнентерме пултарни;
- юратнă çыравçăсем, геройсем çынсен пурнăçне, шухăш-кăмăлне, чун-чĕрине уçса панине ăша хывни;

калаçас йĕркене хăнăхни;
- вулама тăрăшни
- вĕренÿ кĕнекисенчи тата хушма литературăри сăмахсемпе усă курма хăнăхтарасси.

Чăваш çырулăхĕпе культури

- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлни;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма пултарни;

пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа ÿкертересси;

20 ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури

- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçÿ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма хăнăху пулни;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ÿкерчĕксене сăнлани):тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем): антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни;
- сăвă тытăмĕ (миçе çавраран тата йĕркерен тăни), сăвă çемми (ритмĕ), састаш (рифма), лирика геройĕ ăнлавсене уйăрма пĕлни.

пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ўкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх ўкересси;

20 ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи

- каласас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енĕсене аталантарни, калаçăва тикĕс, уçăмлă, таса тума хăнăхни;
- вуланине тĕплĕн, текст стилĕпе жанрĕн тĕп уйрăмлăхĕсене çухатмасăр каласа пани;
- текст тăрăх калаçу чĕлхи, илемлĕ литература чĕлхи, официаллă стиль уйрăмлăхĕсене палăртма пултарни;

- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни

Чăваш литератури

- шухăша çыхăнуллă çырса е сăмах вĕççĕн каласа пама, пĕтĕмлетме, харпăр хăй шухăшне татăклăн та уççăн пĕлтерме, тĕслĕхсемпе çирĕплетме, юлташсене тимлĕн итлеме хăнăхасси;
- илемлĕ хайлавăн ансат, кăткăс, цитатăллă планĕсене сăмахпа каласа тата çырса тăвасси;

- илемлĕ вулама тата каласа пама;
- хайлава кирлĕ пек ăнланни, каласа пама пултарни, суйлама пĕлни;

20 ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи

- вуланă илемлĕ хайлава (текстăн), спектакльпе фильма, телефильма хак пама вĕреннине аталантарни;
– пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа, калавласа, ăсласа çырса пама хăнăхнине аталантарни;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ўкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе тсочиненисем çырни;

- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;

Чăваш литератури

- пулса иртнĕ ĕçе-хĕле, вуланă халăх сăмахлăхĕн тĕслĕхĕсене, илемлĕ хайлава литература теорийĕн пĕлĕвĕсемпе усă курса хаклама хăнăхни (ăслава аталантарни);
- сăмаха майлашăвĕсен пĕлтерĕшĕсене ăнланма пĕлнине лайăхлатни, вĕсемпе пуплевре усă курма хăнăхнине аталантарни;
- сасăсене, вĕсен майлашăвĕсене (интонаци, тембр, пауза, пусăм) тĕрĕс кални, вулас, палăртуллă (пăхмасăр илемлĕ) вулас хăнăхусене çирĕплетни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

21 ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури

- Текста ăнланма тата йышăнма, вĕсене пĕр-пĕринчен уйăрма тата танлаштарма пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- хăйсен шухăшне çирĕплетме вак жанрсемпе, каланисемпе усă курма пултарни;

- калаçас енсене аталантарни;
- халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;

9 класс

Литература тата вăл çыннăн чун-чĕмне витĕм кӳнин пĕлтерĕшĕ

- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енсене аталантарни;
- тăван сăмахлăха вĕрентесси халăх традицийĕсем çинче никĕсленнине ăнланни;
- тĕнче литературинче чăваш халăх сăмахлăхĕпе тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине, ачасене (вулакана) ăс панине ăнланса илни;

- çын вуланине ăнланни;
- итленĕ текста каласа пани;

пуплевре сăмахсемпе пĕлсе усă курни

Халăхăн сăмах вĕççĕн çӳрекен хайлавĕсем

- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;
- илемлĕ хайлавсене вуласа тухнă хыççăн харпăр хăй шухăшне палăртма пĕлни (хăй вуланă кĕнеке çинчен шухăшланине çирĕплетсе пани);
- çĕнĕлĕх кӳме, мĕн шутласа хунине çине тăрса пурнăçлама хавхаланни.

халăх традицийĕсем çинчен пĕлме тăрăшни
- тăван литературăн тӳпи те пысăк пулнине ăнланса илни;
- çыравçă ытларах пурнăçри чăн ĕçсене мар, хăй ăсланă пулăмсемпе геройсене сăнланса кăтартнине ăша хывни;

Авалхи çырулăх палăкĕсем. Пирĕн эрăчченхи тапхăртан пуçласа XVIII ĕмĕр таран

- сисĕм-туйăм пултарулăхне ӳстерме пулăшни, таврари тĕнчене пĕлсе пынă май ĕçе йĕркелес хăнăхусем туянма хавхалантарни
- илемлĕ литература ăслăлăх кĕнекисенчен уйрăлса тăнине ĕнентерме пултарни;
- юратнă çыравçăсем, геройсем çынсен пурнăçне, шухăш-кăмăлне, чун-чĕрине уçса панине ăша хывни;

калаçас йĕркене хăнăхни;
- вулама тăрăшни
- вĕренӳ кĕнекисенчи тата хушма литературăри сăмахсемпе усă курма хăнăхтарасси.

XVIII–XIX ĕмĕрсенчи чăваш литератури

- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлни;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма пултарни;

пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа ӳкертересси;

XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури

- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçӳ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма хăнăху пулни;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ӳкерчĕксене сăнлани):тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем): антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни;
- сăвă тытăмĕ (миçе çавраран тата йĕркерен тăни), сăвă çемми (ритмĕ), састаш (рифма), лирика геройĕ ăнлавсене уйăрма пĕлни.

- Текста вулама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни

XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури

- калаçас, тăнласа ăнкарас, ăнланса вулас енĕсене аталантарни, калаçăва тикĕс, уçăмлă, таса тума хăнăхни;
- вуланине тĕплĕн, текст стилĕпе жанрĕн тĕп уйрăмлăхĕсене çухатмасăр каласа пани;
- текст тăрăх калаçу чĕлхи, илемлĕ литература чĕлхи, официаллă стиль уйрăмлăхĕсене палăртма пултарни;

- илемлĕ вулама тата каласа пама;
- хайлава кирлĕ пек ăнланни, каласа пама пултарни, суйлама пĕлни;

XXI ĕмĕрти чăваш литератури

- шухăша çыхăнуллă çырса е сăмах вĕççĕн каласа пама, пĕтĕмлетме, харпăр хăй шухăшне татăклăн та уççăн пĕлтерме, тĕслĕхсемпе çирĕплетме, юлташсене тимлĕн итлеме хăнăхасси;
- илемлĕ хайлавăн ансат, кăткăс, цитатăллă планĕсене сăмахпа каласа тата çырса тăвасси;

- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ

- вуланă илемлĕ хайлава (текстăн), спектакльпе фильма, телефильма хак пама вĕреннине аталантарни;
– пĕр-пĕр ĕç çинчен (класра е шкулта пулса иртни, экскурсие е пулла кайса килни, каникула епле ирттерни т.ыт.те) сăнласа, калавласа, ăсласа çырса пама хăнăхнине аталантарни;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе тсочиненисем çырни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă калама пултарни;
- калаçăва хутшăнма, хай шухăшне калама пултарни;

ТĂВАНЛА ХАЛĂХ ÇЫРАВÇИСЕМ: ТĔРĔК ЛИТЕРАТУРИНЧЕН

- Халăх сăмахлăхĕн жанрĕсене ытти халăх сăмахлăхĕпе танлаштарса халăх идеалне курма тата вĕсен пĕрпеклĕхĕсемпе уйрăмлăхĕсене асăрхама пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вуланă юмах-хайлава каласа пани;
- юмах-халап хайлама е ытти сюжет йĕрĕсене шухăшласа тупма пĕлни;
- хăйсем тĕллĕн суйласа илсе вулама пултарни;
- илемлĕ текст тĕсĕ евĕр хайлав тишкерĕвне суйласа илни;

- Текста ăнланма тата йышăнма, вĕсене пĕр-пĕринчен уйăрма тата танлаштарма пултарни;
- хăйсем тĕллĕн вулама суйлама пултарни;
- хăйсен шухăшне çирĕплетме вак жанрсемпе, каланисемпе усă курма пултарни;

- пулса иртнĕ ĕçе-хĕле, вуланă халăх сăмахлăхĕн тĕслĕхĕсене, илемлĕ хайлава литература теорийĕн пĕлĕвĕсемпе усă курса хаклама хăнăхни (ăслава аталантарни);
- сăмаха майлашăвĕсен пĕлтерĕшĕсене ăнланма пĕлнине лайăхлатни, вĕсемпе пуплевре усă курма хăнăхнине аталантарни;
- сасăсене, вĕсен майлашăвĕсене (интонаци, тембр, пауза, пусăм) тĕрĕс кални, вулас, палăртуллă (пăхмасăр илемлĕ) вулас хăнăхусене çирĕплетни;

Вĕренӳ предмечĕн содержанийĕ

5 класс

Вĕренӳ содержанине темăсем тăрăх пайланă. Пăрăнмасăр вĕренмелли çыравçăсен хайлавĕсем пирки кĕске аннотаци панă. Вăсен тĕллевĕ – вĕрентекене материала мĕнле вĕрентмеллине планлама, малашнехи ĕçсен калăпăшне пĕтĕмĕшле палăртма пулăшасси. Вĕрентекен ăслăлăхпа критика (тĕпчев) сĕнĕвĕсене, меслетлĕх шайне, конкретлă условисенене шута илсе программа сĕнекен хайлавсене хăйне май йĕркелесе вĕрентме пултарать. Тăван литература вĕрентĕвĕн пĕтĕмĕшле çул-йĕрне пăхăнса пымалла çеç.

Илемлĕ снарлăх тĕнчи

Сăвă-юрă янăрать юрлама пĕлсен кăна

Сăвă-юрă – сăмахлăх ӳнерĕн анлă сарăлнă тĕсĕ. Авалхи çынсем сăмах асамлăхне ĕненни, сăвă-юрă илемне ăнлантарса пани. Чăваш çынни халăх сăмахлăхĕн илемне, çепĕçлĕхне паянхи кунччен упраса хăварни. Ача-пăча поэзийĕн тĕслĕхĕсем. Сăвăсемпе такмаксене, шӳтсене, шутлавсене, хăвăрт каларăшсене юрласа, ташласа-такмакласа каламалли майсем. Чăваш йăли-йĕркипе çыхăннă поэзи: ачасем сурхури, çăварни, мăн кун сăвви-юррин паллисемпе паллашни. Ачасем хушшинче сăмах вĕççĕн çӳрекен сăмахлăх. Вăйă юрри, шутлав сăввисем, йăпату сăвă-такмакĕ, хутлам сăвăсем, пулмасла халап-такмак, хавăрт каларăшсем кулленхи пурнăçа илемлетме, сăнарлатма пулăшни.

АЧА-ПăЧА СăМАХЛăХĕ

Ансат вăйăсем

Ача-пăча сăмахлăхенчи сăнарлă пуплев

ЙăЛА УЯВĕСЕН СăВВИ-ЮРРИ

Йăла уявĕсен сăвви-юрри кулленхи пурнăçа сăнарлани. Йăласенче ача-пăча тӳпи те пулни, çакна сурхури, çăварни, мăн кун сăвви-юрри çирĕплетни

Йăла уявĕсен сăвă-юрă санарлăхĕ

САХАЛ СăМАХПА ТА НУМАЙ КАЛАМА ПУЛАТЬ

а) Ваттисен сăмахĕсем – чăваш халăхĕн ытарайми асталăхĕ: илемлĕ, ăслă, тарăн шухăшлă сăмахсем. Пысăк шухăша кĕскен, анчах татăклăн палăртни. Вĕсен чун-

чĕре илемлĕхне палăртас, ĕçченлĕхе вĕрентес ĕçри пахалăхĕ. Вуласа вĕренме: ĕç çинчен калакан, вĕренупе ăслăлăх, тĕрĕслĕхпе чăнлăх, ăса вĕрентсе калакан ваттисен сăмахĕсем. Вуласа паллашма: Сăмах, чĕлхе хăвачĕ çинчен калакан, çĕр ĕçĕпе çыхăннă ваттисен сăмахĕсем. Килти вулав: Атте-анне, Тăван çĕр-шыв çинчен калакан ваттисен сăмахĕсем. Ăсталăхпа илем тĕнчи. Ваттисен сăмахĕсен пуплеве пуянлатакан, илемлетекен мелĕсем – ытарлăхĕ, сăнарлăхĕ, янăравлăхĕ хирĕçлетӳрен(антитезăран), рифмăран, хутламран (тавтологинчен) килни.

ă) Тупмалли (сутмалли) юмахсем (туптармăшсем) – халăхăн нихăçан кивелмен поэзи хайлавĕсем. Вĕсем халăх ăс-тăнĕн, фантазийĕн иксĕлми çăл куçĕ. Сăнарлă сăмах çаврăнăшĕсем калаçăва, пуплеве сăнарлă, кăсăк, илемлĕ, шухăша анлă тума кирлĕ. Туптармăшсене тупсăм тăрăх ушкăнлани.

Вуласа вĕренме: çут çанталăк пулăмĕсене, килти тата тискер кайăксемпе чĕр чунсене сăнлакан тупмалли юмахсем. Вуласа паллашма: Хуçалăх таврашне сăнлакан тупмалли юмахсем. Килти вулав: Тыр-пула, савăт-сапапа апат-çимĕçе сăнлакан тупмалли юмахсем.

б) Сăнавсемпе паллăсем – халăхăн тĕнчекурăмне, ăс-тăнлăхне, шухăшне, пуянлăхне кăтартакан сăмахлăх тĕслĕхĕсем. Сăнавсемпе паллăсем – çут çанталăкри пулăмсен улшăнăвĕсем урлă мĕнле çанталăк пуласса, хуçалăх ĕçĕсене епле тата хăçан тусан мĕнле пуласса сăнаса пынин пĕтĕмлетĕвĕ.

Вуласа вĕренме: çанталăк сăнавĕсем: а) çут çанталăкри пулăмсем тăрăх; ă) чĕр чунсене сăнани тăрăх; б) ӳсен-тăран е ытти тĕрлĕ япала улшанни тăрăх. Вуласа паллашма: Петĕмĕшле паллăсемпе ĕненӳсем. Килти вулав: Ял хуçалăх ĕçĕсем çинчен калакан сăнавсем. Ăсталăхпа илем тĕнчи. Кĕске формăллă (хапаллă) сăмахлăхри илемлĕх.

Ваттисен сăмахĕсемпе пуплев сăнарлăхĕ
Тупмалли юмахсем
Сăнавсемпе паллăсем
Кĕске формăллă (хапаллă) сăмахлăри илмлĕх
ЛИТЕРАТУРА ЮМАХĕ Çыравçă юмахĕсем – халăх сăмахлăхне пухса, сюжечĕсемпе усă курса. Урăхлатса çĕнетнĕ хайлавсем. Юмахсенчи пурнăç чăнлăхĕ. Вĕсенче этеме пур енлĕн сăнлани. Ăса вĕрентсе калани
Константин Иванов
Тимĕр тылă
Литература юмахĕн тытăмĕ

ЧĔР ЧУНСЕМ – ПИРĔН ТУССЕМ

Чĕр чун – çут çанталăк пайĕ, пурнăç çыхăнăвĕн пĕр сыпăкĕ. Ачасене чĕр чунсене юратма вĕрентесси. Ăшă, сепĕç, таса туйăмсене аталанма чĕр чунсем пулăшни.
Трубина Мархви
Чăхпа кушак
Георгий Орлов
Çерçи
Ева Лисина
Мускав кушакĕсенче чапа кăлартăм
Валери Туркай
Айăп
Николай Ишентей

Чĕп хуралĕнче
Сăмах – сăнарлă пуплев никĕсĕ
ТĂВАН КИЛ – ЫЛТĂН СĂПКА
Тăван кил – йышри ырă тĕслĕх вырăнĕ, хавхалантарăвĕ. Тăван кил – ăсталăх вырăнĕ, кил ăшши, чун ăшши. Сапăрлăх, Сăпайлăх, Типтерлĕх
Юрий Скворцов
Амаçури анне
Геннадий Волков
Ăслă ача
Илемлĕ литертура жанрĕсем
ВĂЙЛИ ÇУК ТА ЭТЕМРЕН
Этем хăйĕн тăрăшулăхĕпе, ăс-хакăлĕпе, тавçăрулахĕпе çут тĕнче хуçи пулса тăни. Чăваш халăхĕн маттур ывăлĕсемпе хĕрĕсем çинчен пĕтĕмлетсе калани. Халăх паттăрĕсем литература сăнарĕсем пулса тăни

Тихăн Петĕркки
Çуттала
Порфирий Афанасьев
Кăйăр
Сăнар –илемлĕ хайлавăн тĕп шăнăрĕ
Ырă çын пуласси ачаран паллă
Александр Галкин
Икĕ сăнлă пурнăç
Çўпĕ
Иван Егоров
Ывăл
Марина Карягина
Слива вăрри
Владимир Степанов
Эксклюзивлă сăвăм
Калав тата унăн тытăме
Асли- ăслă, кĕçĕнни сапăр пултăр
Ăрури çынсен çыхăнăвĕ. Ачасем аслисене хисеплеме, каланине итлеме, йывăрлăхра пулăшма хăнăхса пыни, ĕçчен пулни, йывăрлăхсенчен хăраманни, пурнăç тўнтерлĕхĕсемпе килĕшменни, чун-чĕре тасалăхне упрани
Хайлавсем çын пурнăçне, ĕçне-хĕлне тĕрлĕ енчен кăтартни, мал ĕмĕтлĕ, таса чунлă пулма вĕрентни. Хайлавсенчи ырă тата сивлек сăнарсем вулакана шухăшлама хистени
Лидия Сарине
Цирк курма кайни
Раиса Сарпи
Эпĕ «тухатмăш карчăкпа» паллашни…
Калав тĕсĕсем. Калавăн илемлĕх тĕнчи
Киревсĕр йăла-йĕркерен хăталăр!
Сиенлĕ, киревсĕр йăла-йĕркерен (пирус туртни, эре-сăрапа иртĕхни), çын пăсăлса пынипе çыхăнна хайлавсем. Кулленхи пурнăçра этем сăнне çухаттаракан йĕресĕрлĕхсенчен, халсăрлăхсенчен хăтăлма сĕнни

Любовь Мартьянова
Ятсăр троллейбус
Борис Чиндыков
Аçу

Хайлав темипе тĕп шухăшĕ

Тискер вăрçă ан пултăр нихăçан!

Вăрçă тискерлĕхĕ çын пурнăçне, ăс-хакăлне, чун-чĕрине амантса хăварни. Вăрçăра пуç хунă юлашки салтака тирпейлесе пытарсан çеç хаяр вăрçă вут-çулăмĕ пĕтнине астутарни
Александр Алка
Ырă ят
Сергей Павлов
Ача вăййи мар…
Ольга Туркай
Пахчари çĕмĕрт
Сăвă хывăмĕ тата сăмахăн куçăмлă пĕлтерĕшĕ

Тăван литература тĕнче шайне сарăлни

Польша поэчĕсем чăвашла калаçççĕ
Чăваш чунлă тете (Ева Лисина асаилĕвĕ)
Юлиан Тувим
EX ORIENTE- LUX!
Польша халăх тĕнчекурăмне кăтартакан хайлавсем
(Геннадий Юмарт)

Тăван чĕлхе-çут çанталăк панă чĕлхе, ăна манма юрамасть .

ЯРĂМРИ ШĂРÇАСЕН АСАМЛĂ ÇУТИ
ТĔРĔК ХАЛĂХĔСЕН ПУЯНЛĂХĔ
Ямиль Мустафин
Тайфун (пушкăрт литературинчен)
Махтумкули Довлетмамед-оглы (Фараги)
Чăнлăх çути (туркмен литературинчен)
Платон Ойунский
Тăпăр-тăпăр ташлама (якут литературинчен)
Темăпа тĕп шухăш пĕрпеклĕхĕ
Литературăпа теори ăнлавĕсем
Пуплев ăсталăхне аталантарасси

6 класс

Литература – пурнăç тĕкĕрĕ

Çут çанталăкпа çын – литературăн тĕп сăнарĕсем. Литература – пурнăç тĕкĕрĕ. Сăнарлăх – халăх сăмахлăхĕпе илемлĕ литературăн эстетика никĕсĕ. Илемлĕ хайлавсем вулакан кăмăл-туйăмне аталантарма пулăшни, ăна пархатарлă çын пулма вĕрентни.

Юрă – халăх чунĕ

Юрă – халăхăн пысăк пуянлăхĕ, сăмахлăхăн вайлă аталаннă, анлă сарăлнă тĕсĕ. Авалхи çынсем сăмах асамлăхне ĕненни, сăвă-юрăпа кулленхи пурнăса илемлетни.

Халăх юррисенче çынсен пурнăçĕ, шухăш-ĕмĕчĕ, кăмăл-туйăмĕ сăнланса юлни. Юрă жанрĕсемпе тĕсĕсем. Самана улшăннăçемĕн юрă жанрĕсем çĕнелсе пыни. Ĕлĕкхи юрăсем.

Литература юррисем, вĕсен тематикипе тĕп шухăшĕ, тытăмĕ, сăнарлăхĕ. Юрă ăстисем, вĕсен тематикипе тĕп шухăшĕ, тытăмĕ, сăнарлăхĕ. Юрă ăстисем, юрăçсем, юрă сăвăлакансем, юрă кĕввине хывакансем.
Халăх юррисем
Пир çапакансем юрри
Хурăн çулçи
Халăх юррисен сăнарлăхĕпе илемлĕхĕ
Автор юррисем
Федор Павлов
Вĕлле хурчĕ
Хĕл илемĕ

Автор юррисенчи илемлĕх мелĕсем

Усал – утпа, ырри çуран çӳрет

Çын кăмăл-туйăмĕн пахалăхĕ: ăш пиллĕх, ырă кăмăллăх, тӳрĕ чунлăх, юлташлăх. Хайлавсенчи кăмăл-сипет ыйтăвĕсем: кахал, хытă чунлă, çăткăн, суеç, элекçĕ, мухтанчăк, хыт кукар çынсене питлени. .Ытарлă кулăш. Питлевпе юптару. Ытарлăх (аллегори) – пĕтĕмлетнĕ шухăша сăнар урлă шахвăртса калани. Юптару – эпика жанрĕ, сăвăласа çырнă ытарлă хайлав.
Митта Ваçлейĕ
И мĕн пуян
Юхма Мишши
Çĕр улми аврипе Мăян
Иван Лисаев
Чире парăнма çуралман
Людмила Сачкова
Оля-Улькка
Хайлаври хавха тата ытарлă кулăш

Çынна сума сăвакан хăй те сумлă пулакан

Çыннăн кăткăс чун-чĕрине ăнланма, кирлĕ чухне пулăшма, ырă кăмăл-сипетне ăша хывма тăрăшасси, аслисенчен ырă тĕслĕх илесси. Этем чысĕпе тивĕçĕ, сĕмĕ-сипечĕ (совеçĕ) ӳнерсенче (сăмахлăхра, графикăра, скульптурăра, живопиçре, юрăра, ташăра, оперăпа балетра) палăрни.
Антип Николаев
Юра асламĕшĕ
Ева Лисина
Çăкăр чĕлли
Лидия Сарине
Кукамай
Петĕр Эйзин
Йăмрапа хурăн
Калав сюжечĕ тата герой характерĕ

Ырри – чуншăн, хитри – куçшăн

Этем лайăх е япăх пуласси ытти сынсемпе хутшăннинчен, ырăпа усала курма пĕлнинчен, ашшĕ-амăшне, халăха тивĕслĕ пулма тăрăшнинчен килни. Чыс, тивĕç, сипет – çыннăн чи кирлĕ енĕсем, вĕсене аталантарма çамрăк çынна литература пулăшни
Геннадий Айхи
Çын тата сцена
Стихван Шавли
Вĕçкĕн Ваççа
Николай Исмуков

Кĕрхи илем
Валентина Элпи
Илемлĕхе курма пӳрнĕ ача
Ӳнер тĕсĕсем

ӲРКЕВ ӲКЕРЕТ, ĔÇЧЕНЛĔХ ÇĔКЛЕТ

Литературăри тата пурнăçри ырăпа усал кĕрешĕвне сăнарлăн кăтартни. Ӳркевпе ĕçченлĕх. Ĕçрен хăраман, таса чун-чĕреллĕ, ырă ĕмĕтлĕ çынсене кăтартни
Алексей Воробьев
Çăкăр
Василий Давыдов-Анатри
Кĕтмен инкек
Василий Петров
Кăкшăм
Валери Туркай
Ниме
Поэзи чĕлхи.Сăвă виçисем

ПУЛ ĂСЛĂ, ТАВÇĂРУЛЛĂ

Çут çанталăк панă ас-хакăла, тавçăрулăха, тавракурăма аталантарса пырас тесен нумай вуламалла, сăнамалла, тĕпчемелле. Çине тăрса тăрăшсан çеç ĕмĕтленнĕ ĕмĕт пурнăçа кĕрет. Литература геройĕн ăс-тăнне, тавçăрулăхне хайлавсенче тĕрлĕ енлĕ кăтартса пани.
Петĕр Хусанкай
Çĕр чăмăрĕ тавра.Кĕнекеçĕ
“Чăвашран Ньютонсем тухасса эп шанатăп”
Иван Ахрат
Юрлакан кĕленчесем
Юрий Сементер
Вилĕме улталани
Литература геройне сăнлани

ТУСЛĂХ, ТĂВАНЛĂХ, ЧĂТĂМЛĂХ

«Тус, юлташ хăвăнтан лайăхрах пултăр. Эсĕ ху та маттур пул» тени. Тус-юлташран тĕслĕх илсе пĕр-пĕрне пулăшса пырасси. Тус-юлташ – çыннăн чи пысăк пуянлăхĕ, шанчăкĕ, телейе, тĕрекĕ. Илемлĕ литературăн пурнăç чăнлăхĕпе илемне сăнласа кăтартас, этеме пултаруллă та хитре чунлă пулма вĕрентес тĕллевĕ.
Ольга Туркай
Туслăх вăйĕ
Анатолий Хмыт
Рафик
Драма тытăмĕ

ХАЛĂХШĂН ЫРĂ ĔÇ ---ТИВĔÇ,ТЕЛЕЙ,САВĂНĂÇ

Сăмах ăсталăхĕ ырăпа усала уйăрма вĕрентни. Йывăрлăхсене çирĕп кăмăллă, мал ĕмĕтлĕ çын анчах çĕнтерни. Этем халăха юрăхлă çын пулас ĕмĕтпе пурăнни.
Василий Алентей
Тăшман чеелĕхĕ
Александр Галкин
Чĕрĕ парне
Виталий Енĕш
Пĕчĕк паттăрсем
Каламаллине каламаллах

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĕНЧЕ ШАЙНЕ САРăЛНИ

Тăван çĕрĕн илемĕпе пурлăхне упрасси. Тăван çĕрĕн çут çанталăкĕпе , çыннисемпе, вĕсен ĕçĕ- хĕлĕпе, ялĕ-хулипе мăнаçланма вĕрентесси. Халăхшăн

ырă ĕç туни – тивĕç, телей, савăнăç. Çыравçăн тĕп тĕллевĕ – каласа кăтартасси мар, сăнласа парасси
Айхипе пĕрле
Атăл тăрăхĕнчи халăхсен юррисем
Геннадий Айхи. «ӳсет – пĕлӳ, иртсе пырать кун-çулăм…»
Чăваш тĕнчекурăмне кăтартакан хайлавсем

TăВАН ЧĕЛХЕ – ТУРă ПАНă ЧĕЛХЕ,ĂНА МАНМА ЮРАМАСТЬ

Тĕрĕк халăхĕн пуянлăхĕ
Ата Атджанов. Тупа (*туркмен литературинчен*)
Наби Хазри. Чинара (*азербайджан литературинчен*)
Сафуан Алибаев. Кайăксенчен ырра эп вĕренетĕп
(*пушкăрт литературинчен*)
Айбек. Сăртсем-тусем (*узбек литературинчен*)
Темăпа тĕп шухăш пĕрпеклĕхĕ

Пуплев ăсталăхне аталантарма .

7 класс

Литература- сăмах ӳнерĕ
Халăх сăмахлăхĕ
ЮРĂ- ЧУН УÇÇИ

Истори юррисем
Истори юррисем поэтики
Вăйă- улах, хăна юррисем
Истори халапĕсем
Чăваш халăх эпосĕ

Çырулла сăмахлăх
ПУСМĂРПА ТĔТТĔМЛĔХЕ ХИРĔÇ

Çеçпĕл Мишши
Иртнĕ самана.Сăвă
Хуçă шанчăк.Сăвă
Пуласси.Сăвă
Çемен Элкер
Хĕн-хур айĕнче.поэма сыпăкĕсем
Валери Туркай
Чăваш тупи.Сăвă
Эпика, лирика,лрама хайлавĕсен тĕп уйрăмлăхĕсем

ЯЛАН ĂСПА ÇӲРЕСЕН ЯЛТИ ВАТĂ ЯТЛАМАСТЬ

Трубина Мархви
Хăнаран.Калав
Владислав Николаев
Дипломлă Тиха. Юптару
Пакша-уявра.Юптару
Эпикка хайлавĕсен уйрăмлăхĕсем.Çыннăн тулаш тата шалаш илемĕ

ЧĂВАШРА ВĂРМАН ТА ЧĂВАШЛА КАШЛАТЬ

Петĕр Хусанкай
Сăмах хăвачĕ.Сăвă
Çĕршывăмçăм,Чăш çĕршывĕ.Савă
Анатолий Ырьят

Эп- Чăваш.Сăвă
Альберт Канаш
Тăван Чĕлхене. Сăвă
Лирика хайлавĕсен уйрăмлăхĕсем. Лирика геройĕ. Лирикăллă сăвă.
Лирика тĕсĕсем

ШАНЧĂКЛĂ ТУС – ПУРНĂÇ СИПЛĔХĔ

Архипов Александр
Пирĕн лагерь. Калав
Николай Симунов
Сурпан тĕрри. Пьеса сыпăкĕсем
Драма хайлавĕсен уйрăмлăхĕсем. Драма тĕсĕсем

ЛАЙĂХ ЯТ МУЛТАН ПАХА

Григорий Луч
Чун туйăме. Калав
Александра Лазарева
Урок пуçланчĕ. Калав
Метри Кипек
Кайăк тусĕ. Повесть сыпăкĕсем
Хайлаври хирĕç тăру (конфликт)

ПĔЧĔК ÇЫННĂН ПЫСĂК ЧУНĔ

Юрий Скворцов
Пушмак йĕрĕ. Калав сыпăкĕсем
Илпек Микулайĕ
Тимĕр. Роман сыпăкĕсем
Любовб Мартьянова
Пуçтахсем.Калав
Танлаштаруллă характеристика. Психологиллĕ сăнлăх.
Ăшри монолог

ÇУЛА ТУХСАН ЮЛТАШУ ХĂВĂНТАН ЛАЙĂХРАХ ПУЛТĂР

Тихăн Петĕркки
Çил-тăвăл. Повесть сыпăкĕсем
Геройсен чĕлхи, калаçăвĕ. Сăмахсен ытарлă тата куçăмлă пĕлтерĕшĕ

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ

Джордж Байрон. Герой, сан хупăнчĕ куçу!(Акăлчан литературинчен.) Сăвă
Роберт Бёрнс. Кĕске юмах. (Акăлчан литературинчен.) Сăвă
Хайлавсен тематики. Лирика геройĕ. Сăвă чĕлхи

ТĂВАН ЧĔЛХЕ- ÇУТ ÇАНТАЛĂК ПАНĂ ЧĔЛХЕ

Абай Кунанбаев. Поэзи вăл- тĕленмелле хăват.(Казах литературинчен.) Савă
Саин Муратбеков. Çĕнĕ юр. (Казах литературинчен.) Калав
Темăпа тĕп шухăш пĕрпеклĕхĕ
Пуплев ăсталăхне аталантарма .

8 класс

Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ.
(Кўртĕм калаçу)

Çутă тĕнчере тата халăхра пулса иртекен ĕçсене кĕскен палăртма та, тĕплĕ ăнлантарса кăтарта та та пулать. Сăмах ăстисем –çыравçăсем-пурнăça сăнарлатса, ўкерчĕклесе кăтартаççĕ.

Иван Яковлев

Чăваш халăхне. Халал

Пил, пехил, халал

Халăх сăмахлăхĕ

Халăхăн пуплев вĕççĕн çўрекен сăмахлăхне акăлчанла фольклор тетпĕр. Ваттисем каларăшĕ, туптармăш, юмах, халап, такмак, сăвă, юрă, шўт, вăйă, кĕлĕ, пил, сăвап, сăрман, вĕрў-суру тата ытти тем тĕрлĕ сăмах пур фольклорта. Çыру паллисене ăсласа кăларнă хыççăн этем çав сăмахлăха йывăç, тир, тăм, чул çине картса çырма пуçланă.

Аваавлхи сăмахлăх хăвачĕ

Вĕрў-суру чĕлхи

Ăрăмлă сăмахлăх

Авалхи çырулăх палăкĕсем

Аваллăх йĕрĕсем. Тĕпчевçĕсем чăваш несĕлĕсем тесе авалхи хунсене калаççĕ. Вĕсем тĕнчери ытти халăхсене авалхи эрăн XIII-XII ĕмĕрĕсенчех паллă пулнă. Пирĕн несĕлсем вăрăм историн тĕрлĕ тапхăрĕсенче Кавказ леш енче, Индире, Дунай, Дон, Азов, Каспи шывĕсем хĕрринче пурăннă, тĕрлĕ халăхсемпе хутшăнса курнă.

Руна çырăвĕ

Виталий Станьял

Камсем эпир… Сăвă

Асаттесен карт çырăвĕ

Атăлçи Пăлхар культури

Кул Гали

Уçăппа Сĕлихха. Поэма сыпăкĕсем

Атăлçи Пăлхар культурин çыруллă палăкĕсем

Вăтам ĕмĕрсенчи кульура

Чĕрĕклен çырулăхăн малтанхи утăмĕсем

Ермей Рожанский

2 Кĕтерне патшана халаллану мухтав сăвви

1 Павăл Чулхулана пынă ятпа калама çырнă сăмах

Вăтăр Юман

Чăтăмлăх çинчен. Сăвă

Мухтав сăввисемпе сăмахĕсен хăйне евĕрлĕхĕ

18-19 ĕмĕрсенчи чăваш çырулăхĕпе культури

Чăваш халăхне çутта кăларас ĕмĕт нумай çынна канăç паман . Спиридон Михайлов, Николай Золотницкий тата ытти çыравçăсем чăваш алфавитне туса пăхнă, анчах унпа кĕнекесем пичетлеймен. Çак ĕмĕте пурнăçлама пултаракан хăватлă этем 19 ĕмĕр варринче кăна çуралнă.

19 ĕмĕр вĕçĕ (1875) – 20 ĕмĕр пуçламăшĕ (1900)

Василий Лебедев

Пирĕн телей. Сăвă

Михаил Федоров

Арçури. Поэма

«Арçури» – юмахлатнă лиро-эпикăллă поэма

Классицизм тата вăл çутлăх идейисемпе çыхăнни

20 ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури

20 ĕмĕрте тĕнчере унччен нихçан пулман çĕнĕлĕхсем пуççланнă. Вĕсем чăваш халăхĕн пурнăçне те тĕпрен улăштарнă . Халтăр-халтăр йывăç хуралтăллă

ялсенче капмар керменсем ӳссе ларнӑ, хуҫӑк сухапуҫӗсем вырӑнне хӑватлӑ тракторсем килнӗ, лачакаллӑ лупашкасем ҫийӗн асфальт ҫулсем выртнӑ, кил-ҫурта электричество ҫутатма,газпа ӑшӑтма пуҫланӑ.

Ирӗке, танлӑха, ҫутта
Михаил Акимов
Шӳт ткни. Халап
Тӗлӗнмелле! Памфлет
Питлев
Тайӑр Тимкки
Шухӑш. Сӑвӑ
Константин Иванов
«Нарспи» – лиро-эпикӑллӑ поэма
Нарспи. Поэма
«Нарспи» поэмӑри сӑнарсем
Ҫеҫпӗл Мишши
«Кӑвар чӗрен ҫулӑмлӑ сӑмахӗсем
Катаран каҫ кильсен. Сӑвӑ
Инҫе ҫинҫе уйра уяр… Сӑвӑ
Тинӗсӗ. Сӑвӑ
Ҫӗн Кун акки. Сӑвӑ
Сӑвӑ хывӑмӗсемпе сӑвӑ виҫисем

20 ӗмӗрӗн пӗрремӗш ҫурринчи чӑваш литератури

1920–1930-мӗш ҫулсем
Илле Туркаш
Тӑван ҫӗршыв. Сӑвӑ
Шурӑ кӑвакарчӑн. Сӑвӑ
Шур Атӑлта акӑш ярӑнать. Сӑвӑ
1940–1950-мӗш ҫулсем
Иоаким Максимов-Кошкинский
Ачамӑрсем. Пьеса
Мӗтри Кипек
Ягуар. Калав
Илпек Микулайӗ
Госпитальте. Калав
Хайлав тытӑмӗ
Хайлав чӗлхи

20 ӗмӗрӗн иккӗмӗш ҫурринчи чӑваш литератури

20 ӗмӗрӗн 60–70-мӗш ҫулсем
Юрий Семетер
Амӑшӗ ывӑлӗн палӑкӗпе калаҫни. Сӑвӑ
20 ӗмӗрӗн 80–90-мӗш ҫулсем
Любовь Мартьянова
Хисеп те кирлӗ. Сӑвӑ
Юрамасть юлма. Сӑвӑ
Асамлӑ арча. Сӑвӑ
Юхма Мишши
Шурҫамка. Повесть сыпӑкӗсем
Сӑнарлӑ пуплев никӗсӗ: сӑнарлӑ чӗлхе, пуплев эрешлӗхӗ

21 ӗмӗр пуҫламӑшӗнчи чӑваш литератури

2000–2015 ҫулсем
Елен Нарпи
Ҫӳпҫе тӗпӗнчи ҫылӑх.Калав

Виталий Шемекеев
Кун çути. Каç сасси, юрату… Сăвăсем
Хайлавсĕн темипе проблеми
ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ
Венгри чĕлипе янăракан чăваш поэзийĕ. Венгри поэзийĕ чăвашла янăрать.
Михай Ладани
Юрă. Сăвă.
Йожеф Байза
Ăшă çунтарса. Сăвă
Шандор Вĕреш
Хурăхлă вальс. Сăвă
ТĂВАНЛА ХАЛĂХ ÇЫРАВÇИСЕМ: ТĔРĔК ЛИТЕРАТУРИНЧЕН
Габдула Тукай
Шурале. Поэма сыпăкĕсем (тутар литературинчен)
Маймбет юрри (казах литературинчен)
Хамид Алимиджан
Россия. Сăвă (узбек литературинчен)
Расул Рза
Баку. Сăвă (узбек литературинчен)
Халăх сăмахлăхĕпе литература ăнлавĕсем
8 класра вĕренекенсем валли сĕннĕ вĕренӳ экскурси объекчĕсем
Пуплев ăсталăхне аталантарма

9 класс

Литература тата вăл çыннăн чун-чĕмне витĕм кӳнин пĕлтерĕшĕ.
Кӳртĕм
Литература вăл – халăх ăс-хакăлĕпе камăл-туйăм пуянлăхĕ. Вăл халăх кун-çулĕпе, культурипе, çырулăхĕпе пĕрле аталанса пырать. Çав аталану çулĕн саманмсем, ĕмĕрсем, тапхăрĕсем пур. Чăваш халăхĕпе литератури те вăрăм çул утса тухнă.
Халăхăн сăмах вĕççĕн çӳрекен хайлавĕсем
Ăрăмлă сăмахлăх тĕсĕсем нумай. Çынна ырă сунса, çут çанталăкран ырлăх ыйтса калани шутне чӳкпе пил сăмахĕсем, сăвап, кĕлĕ, ӳкĕт, чĕлхе тата ыттисем кĕреççĕ.
Ăрăмлă сăмахлăх ытларах йăла-йĕрке поэзийĕнче анлă сарăлнă. Вĕсен шутне вĕрӳ-суру чĕлхипе чӳк кĕллисем кĕреççĕ. Авалхи çынсем ĕненнĕ тăрăх, кашни япалан, çут çанталăк вăйĕсен уйрăм чĕлхе пулнă. Енчен те вăл е ку япалапа е вăйпа «калаçас» тесен, паллах, вĕсен «чĕлхине» пĕлмелле тесе шутланă.
Ăрăмла сăмахлăх тĕслĕхĕсем
Кĕлесемпе сăвапсем
Ирхи сăвап
Кил-йыш кĕллисем
Мунча кĕллисем
Ăрăмлă челхе
Куç чĕлхи
Шăл чĕлхи
Балладăсем – сюжетлă юрăсем

Мифла балладăсем

Ылтан юпа пур теççĕ

Кун-çул балладисем

Атя, куккук, каяр Хусан хулине

Аманнă салтак

Баллада. Литератури халăх сăмахлăхĕ

Авалхи çырулăх палăкĕсем. Пирĕн эрăченхи тапхăртан пуçласа XVIII ĕмĕр таран

Пин ытла çул ĕлĕкех тĕрĕк халăхĕсен мăн аслашшĕсен хăйсен çырулăхĕ пулнă. Ученăйсем ăна руна çырулăхĕ тенĕ. Руна(вăрттăнлăх – нимĕç сăмахĕ) çырулăхĕ – чи авалхи алфавитлă çырулăхсенчен пĕри, хăйĕн тытăмĕпе, тулаш хапипе пĕр-пĕринпе çыхăнман Хĕвел тухăç тата Хĕвел анăç рунисене уйăрлать. Чăвашсен авалхи çырулăхĕ Атăлçи Пăлхарĕсемпе сăварсен рунисем çинче никĕсленсе тăрать.

Авалхи тĕрĕк халăхĕсен культури. Неселсен çырулла палăкĕсем

Кӳл Текĕне мухтакан Пысăк çыру

Мĕтри Юман

Паттăр пулнă авалсем

Авалхи тĕрек çырулăхĕпе Руна çырăвĕсем

Атăлçи Пăлхар культури

Ахмед ибн Фадлан

Атăлçи Пăлхар патшалăхне çитсе курни

Палас Ахун Юсупĕ

Хăтлă пелӳ. Поэма сыпăкĕсем

Авалхи тĕрĕксен эпика хайлавĕсем – халăхăн сюжетлă эпосĕн

Çăлкуçĕсем

Чăвашсен ватам ĕмĕрсенчи культури

Чăваш Хвети

Чăрăш тарринче куку аватать. Сăвă

Атя, инке… Сăвă

Урхас Якурĕ

Атте панă хора лаша. Сăвă

Очерк жанрĕ аталани

XVIII–XIX ĕмĕрсенчи чăваш литератури

XVIII ĕмĕрĕн 40-50 мĕш çулĕсенче ытти халăхсемпе пĕрле 400 пине яхăн чăваша Христос тĕнне йышăнтарнă. Çак утăм хăй вăхăчĕшĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнă. Çĕнĕ тĕне йышăнни халăх ăнланулăхне ӳстерме пулăшнă. Православи тĕнĕ Европа культурине Атăл çинчи халăхсем патне илсе килнĕ.

Никита Бичурин

Байкал. Очерк сыпăкĕсем

Спиридон Михайлов-Янтуш

Юнкă. Сăвă

Хĕрринче выртасшăн мар. Шӳт

Сунарçăн пуç пулнă-и? Питлев анекдочĕ

Чее кушак. Калав

Николай Ашмарин

Качи çăви. Калав

Сентиментализм. Классицизм

XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури

Раççейре XX ĕмĕр пуçламăшĕнче экономика аталанăвĕ, халăхăн, рабочи класăн революцилле активлăхĕ, Атăл тăрăхĕнчи халăхсен наци ăнлаулăхĕ, общество пурнăçĕнче наци куотурин ыйтăвĕсем пысăк вырăн йышăннă. Çуьлăхпа ăслăлах

çыхăнăвĕ çирĕпленнĕ. Ăслăлăх пĕлĕвĕсем кĕнеке-хаçат пулăшнипе халăх патне çитнĕ.

1900–1920 çулсем

Николай Шелепи

Раççей. Сăвă

Çĕлен. Сăвă

Федор Павлов

Судра. Комеди

Драмăллă хайлав тытăмĕн уйрăмлăхĕсем

1920–1930-мĕш çулсем

Иван Ивник

«Сылăм йĕрĕ юлчĕ çырура…» Сăвă

Юрăçсем. Сăвă

Ефрем Еллиев

Чĕн тилхепе. Калав

Сăввăн тĕп интонвйийĕсем. Поэтпа лирика геройĕн туйăмĕсем

1940–1950-мĕш çулсем

Митта Ваçлейĕ

Çĕршывăм, çĕршывăм, мĕн кирлĕ сана?.. Сăвă

Анатри юрă. Сăвă

Тăван чĕлхем! Таса хĕлхем… Сăвă

Тав сана! Сăвă

«Тайăр» ярамран

Александр Алка

Июнĕн 22-мĕшĕ. Сăвă

Бранденбург хапхи умĕнче. Сăвă

Петер Хусанкай

Натали кĕпе тĕрлет. «Аптраман тавраш» сăвăлла роман сыпăкĕсем

Лирика тата лиро-эпика хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсем

XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури

Ку тапхăрти илемлĕ сăмахлăх аталанăвĕнче тĕрлĕ пулăмсем палăраççĕ. Чăваш литератури çĕр-шыв шайне анлăрах тухма тытăнать. Çакă Константин Ивановăн, Петĕр Хусанкайăн, Ухсай Яккăвĕн, Алексей Талвирĕн тата ытти çыпавçăсен хайлавĕсене вырăсла тата урăх чĕлхесене куçарнипе çыхăннă.

1960–1970-мĕш çулсем

Юрий Скворцов

Хĕрлĕ мăкань. Повесть сыпăкĕсем

Леонид Агаков

Юманлăхра çапла пулнă. Повесть сыпакесем

Эпика жанрĕсем хăйне евĕрлĕх. Пейзаж, портрет, сăнарсен

Диалогĕпе монологĕ, интерьер

1980-1990-мĕш çулсем

Ухсай Яккăвĕ

Атте-анне. Поэма сыпăкĕсем

Владимир Степанов

Юрату хăвачĕ. Фантастикăллă калав

Детективлă, мистикăлла тата фантастикăлла хайлавсем

XXI ĕмĕрти чăваш литератури

Чăваш литератури икĕ ĕмĕр ылмашăннă вăхăтра, 2000-мĕш çулсен пуçламăшĕнче, йывăрлăхсемпе чăрмавсем сахал маар тӳссе ирттерет. Çапах, çулĕ

çинче такăнтарусем пур пулин те, вăл чарăнса лармасть, пĕчĕккĕн те ерипен малаллах талпăнать.

Анатолий Хмыт

Сарă чечек – уйрăлу пали. Калав

Валерий Туркай

Ку эпĕ – Валерий Туркай! Сăвă

«Мĕн чухлĕ ырă çын çак çĕр çинче!..»Сăвă

«Тупăнать вăл,ырă çын вали…»Сăвă

«Айăпа кĕрсен – йышăн айăпна…»Сăвă

«Йĕркеллĕ çынсем – йĕркеллĕ ялан…»Сăвă

Марина Карягина

Палиндромсем

Монопалиндром

Хайлаври персонаж ушкăнĕсен тытăмĕ

ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ

Г.Н. Айхин чи лайăх сăввисене франци, швед, нимĕç, чех, словак, поляк, венгр, тата ытти чĕлхезене кусарнă. Французла унăн ĕçĕсене Леон Робель куçарса халăх умне кăларнă.

Жан де Лафонтен

Хула йĕке хӳрипе хир йĕке хӳри. Юптару

Франсуа-Огуст Рене де Шатобриан

Вăрман.Сăвă

Хальхи вăхăтри лирика хайлавĕсен вырăнĕпе пĕлтерĕшĕ

ТĂВАНЛА ХАЛĂХ ÇЫРАВÇИСЕМ: ТĔРĔК ЛИТЕРАТУРИНЧЕН

Халăхсен туслăхне вăй-хăват парса тăракансенчен пĕри – тăванла халăх литератури. Хальхи чăваш литератури ытти тăванла халăхсен сăмахлăхĕпе туслă аталанать. Паян эпир Раççейпе ун тулашĕнче пурăнакан кирек хăш хурăнташ халăхăн илемлĕ литературине тăван чĕлхепе вулама пултаратпăр.

Габдулла Тукай(тутар литературинчен)

Кама ĕненмелле? Сăвă

Ах, калем! Сăвă

Аалы Токомбаев (кăркăс литературинчен)

Тăван çĕршыв телейĕ. Сăвă

Хурăнташ халăх литератури жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ

Хайлав тишкерĕвĕн тĕслĕхĕсем

Литература ăнлавĕсен сăмахсарĕ

Пуплев ăсталăхне аталантарасси

ТЕМАТИКА ПЛАНĔ
5 класс

№№ п/п	Пай, урок теми	Сехет шучĕ	Электрон (цифрăллă)вĕренӳ ресурсĕсем
1	Халăх сăмахлăхĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.ht

			ml
	Халах самахлăхĕ		
2	Ваттисен сăмахĕсемпе каларăшсем	1	Вĕренӳ порталĕ //
3	Каларăшсем	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
4	Пултарулăх ĕçĕ (13 стр.)	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
5	Усал ĕçпе ырă ят илеймĕн	1	Вĕренӳ порталĕ //
6	Вениамин Тимаков «Кĕтнĕ вăхăт çитрĕ».	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
7	И.Я.Яковлев хайлавĕсем		Вĕренӳ порталĕ //
	Çынна ырă ту		
8	Илпек Микулайĕ, Петĕр Эйзин	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
9	Г.Н.Волков пултарулăхĕ	1	Вĕренӳ порталĕ //
10	«Хытă çынпа кĕвĕç çын» юмах	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
11	Трубина Мархви «Ылтăн кĕркунне»	1	Вĕренӳ порталĕ //
12	Николай Сандров «Пĕрремĕш юр»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
13	Альберт Канаш «Йĕлтĕрпе»	1	Вĕренӳ порталĕ //
14	К.В.Иванов «Силпи ялĕнче»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
15	Диспут «Ĕç çынна илем кӳрет»	1	Вĕренӳ порталĕ //
16	Геннадий Мальцев «Алăсем пулаççĕ тĕрлĕрен»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
17	Николай Симунов «Кĕреçе»	1	Вĕренӳ порталĕ //
18	Виталий Енĕш «Чи маттурри – Урине»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
19	Хайлав « Паянхи ĕçе ырана ан хăвар»	1	Вĕренӳ порталĕ //
20	Илле Тукташ пултарулăхĕ	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
21	Васлей Давыдов-Анатри «Тăван кĕтес»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
22	А.Г.Николаев пултарулăхĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
23	Кайăк хитре тĕкĕпе, этем ырă ăсĕпе	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
24	Любовь Мартьянова пултарулăхĕ	1	Вĕренӳ порталĕ //
25	Иван Соколов-Микитов. «Кĕрхи вăрманта»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
26	Михаил Пришвин. «Ылтăн çаран»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
27	Василий Сухомлинский. «Ырă çын»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
28	Пултарулăх ĕçĕ (95 стр.)	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Ырри усала çĕнтерет		
29	Василий Сухомлинский. «Мĕн лайăх?»	1	Вĕренӳ порталĕ //
30	Вĕреннине пĕтĕмлетни	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
31	Килти вулав	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.ht

			ml
32	Александр Артемьев. «Тăван тавралăх»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
33	Порфирий Афанасьев. «Пĕрчĕ»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
34	Мария Николаева. «Хурăн сĕткенĕ»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html

6 класс

№	Урок теми	Сехет	**Электрон (цифрăллă)вĕренӳ ресурсĕсем**
1	**Литература – пурнăç тĕкĕрĕ**	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Юрă – халăх чунĕ		
2	Халăх юррисем.	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
3	Тупмалли юмахсем	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
4	"Юрă - чĕре çуначĕ" килти вулав урокĕ (атте-анне çинчен хывнă юрăсем, вулав кĕнекинчи 6-10 стр.)	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
5	Марфа Трубина «Кĕрхи çанталăк»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Усал – утпа, ырри çуран çӳрет		
6	Георгий Орлов «Çухату»	1	Вĕренӳ порталĕ //
7	Геннадий Мальцев «Тăвансем»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
8	«Тумлам» юмах	1	Вĕренӳ порталĕ //
9	Тӳрĕ чунлă, кăмăллă пулар килти вулав урокĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
10	Пултарулăх ĕçĕ. 64 стр. Пĕтĕмĕшле ыйтусемпе ĕçсем	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
11	Сочинени. Кĕнекери темăсенчен пĕрне суйласа илсе çырмалла. "Сывлăх пурлăхран хаклă."	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Çынна сума сăвакан хăй те сумлă пулакан		
12	Ольга Туркай «Çулçă»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
13	Геннадий Юмарт. «Тавтапуç сана, учитель»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
14	Геннадий Волков. «Суяпа инçе каяймăн»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
15	Пултарулăх ĕçĕ. "Ман юратнă кукамай" калав çырасси.	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html

16	Порфирий Афанасьев. «Çăл чаватпăр»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
17	Çынна сума сăвакан хăй те сумлă пулакан. Килти вулав урокĕ. (И.Я.Яковлевăн "Ватăсемпе çамрăксем", "Вăрăпа амăшĕ", С.Аслан. "Ахрат" роман сыпăкĕ)	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Ырри – чуншăн, хитри – куçшăн	1	
18	Геннадий Айхи. Çын тата сцена. С.Шавлин "Вĕçкĕн Ваçça" сăвви	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
19	Василий Алентей «Çăкăртан асли çук»	1	Вĕренӳ порталĕ //
20	В.Элпи. "Илемлĕхе курма пӳрнĕ ача" калаври ĕçсен йĕрки	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
21	"Чыса çамрăкран упра" килти вулав урокĕ (Е.Нарпин "Тивĕç"калавĕ)	1	Вĕренӳ порталĕ //
22	Петĕр Хусанкай «Эп- чăваш ачи»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Ан пултăр вăрçă нихăçан		
23	Александр Алка. «Малтанхи кун»	1	Вĕренӳ порталĕ //
24	Александр Тимбай «Хурçă хĕр»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
25	Юрий Сементер «Калаçу»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
26	Э.Х.Мавлютоапа А.Н.Алимасовăн "Ĕçне кура хисепĕ" ӳкерчĕкĕ тăрăх сочинени çырасси	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ПУЛ ĂСЛĂ, ТАВÇĂРУЛЛĂ		
27	Петĕр Хусанкай. Çĕр чăмăрĕ тавра, Кĕнекеçĕ, "Чăвашран Ньютонсем тухасса эп шанатăп."	1	Вĕренӳ порталĕ //
28	И.Ахратăн "Юрлакан кĕленчесем" хайлавĕ, унăн темипе тĕп шухăшĕ, тытăмĕ	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
29	Ю. Сементерĕн "Калаçу" сăвви	1	Вĕренӳ порталĕ //
30	Литература геройне сăнлани. Сочинени çырма хатĕрленесси.	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
31	Ф.П.Решетниковăн "Каллех «иккĕ»" ӳкерчĕкĕ тăрăх сочинени çырасси	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ТУСЛĂХ, ТĂВАНЛĂХ, ЧĂТĂМЛĂХ		
32	Григорий Луч «Вăрман тусĕсем»	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ХАЛĂХШĂН ЫРĂ ĔÇ --- ТИВĔÇ,ТЕЛЕЙ,САВĂНĂÇ		
33	Василий Алентей. "Тăшман чеелĕхĕ" Александр Галкин. "Чĕрĕ парне."	1	Вĕренӳ порталĕ //
34	В. Енĕш. "Çăкăр – çĕр тĕрекĕ»"	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html

7 класс

№	УРОК ТЕМИ	Сехет шучĕ	Электрон (цифрăллă)вĕренӳ ресурсĕсем
1	**Литература- сăмах ӳнерĕ**	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Халăх сăмахлăхĕ.		
	ЮРĂ- ЧУН УÇÇИ		
2	Истори юррисем. Вăйă, улах хăна юррисем	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
3	Истори тата Улăп халапĕсем	1 сех	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
4	Юрă этеме пурнăçри çитменлĕхсене çĕнтерме пулăшать	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
5	Сочинени. «Юрă-халăх чунĕ»	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Çырулла сăмахлăх		
	Пусмăрпа тĕттĕмлĕхе хирĕç.		
6	Çеçпĕл Мишши «Иртнĕ самана»,«Хурçă шанчăк», « Пуласси»	1 сех	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
7	С. Элкер «Хĕн-хур айĕнче» поэмăри сыпăк.	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
8	«Хĕн-хур айĕнче» поэмăри сыпăк.	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
9	Валери Туркай «Чăваш тупи»	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
10	Сочинени «Вырăспа пулсан çĕнеймĕ тăшман»	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ЯЛАН ĂСПА ÇӲРЕСЕН ЯЛТИ ВАТĂ ЯТЛАМАСТЬ		
11	Трубина Марфин «Хăнаран» калаври Санькка вилĕмĕшĕн кам айăплă?	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
12	Килти вулав урокĕ Ю.Силэм «Пумилкке» калав	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
13	Владислав Николаев юптарăвесем	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
14	Диспут «Укçапала эрехех çынна ăсран кăларать»	1 сех	Вĕренӳ порталĕ //
	ЧĂВАШРА ВĂРМАН ТА ЧĂВАШЛА КАШЛАТЬ		
15	П.Хусанкай. «Сăмах хăвачĕ» тата ытти сăввисем	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
16	А.Ырьят, Альберт Канаш сăввисем	1 сех	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
17	Килти вулав урокĕ. Г.Волков «Тăван чĕлхемĕрçĕм»	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
18	Сочинени «Тăван чĕлхе-анне чĕлхи»	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ШАНЧĂКЛĂ ТУС – ПУРНĂÇ СИПЛĔХĔ		
19	Архип Александров,Ник. Симунов хайлавĕсем	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
20	Николай Симунов «Сурпан тĕрри» пьеса сыпăкĕсем	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
21	Çавра сĕтел «Шанчăклă тус – пурнăç сиплĕхĕ»	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
	ЛАЙĂХ ЯТ МУЛТАН ПАХА		
22	Г.Луч «Чун туйăмĕ» калав	1 сех	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
23	Ал.Лазарева «Урок пуçланчĕ» калавĕ	1 сех	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html

24	М. Кипек «Кайăк тусĕ» повесть сыпакĕсем	1 сех	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.sh
25	М. Кипек «Кайăк тусĕ»	1 сех	Вĕренӳ порталĕ //
26	Диспут «Сăпайлăх, тасалăх, аптраманлăх çынна илем кӳрет»	1 сех	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ПĔЧĔК ÇЫННĂН ПЫСĂК ЧУНĔ		
27	Ю.Скворцов «Пушмак йĕрĕ» калав	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
28	Илпек Микулайĕ « Тимĕр» роман сыпăкĕсем	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
29	Любовь Мартьянова. «Пуçтахсем» калавĕ	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
30	Сочинени «Пĕчĕк çыннăн пысăк чӳнĕ»	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	ÇУЛА ТУХСАН ЮЛТАШУ ХĂВĂНТАН ЛАЙĂХРАХ ПУЛТĂР		
31	Тихăн Петĕркки. «Çил-тăвăл» повесть сыпăкĕсем	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни		
32	Дж.Байрон,Роб.Бернс. Абай Кунанбаев, Саин Муратбеков	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ //
33	Пĕтĕмлетӳ урокĕ	1 сех.	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
34	Аса илни	1 сех.	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html

8 класс

№	Урок темисем	Се хет	Электрон (цифрăллă)вĕренӳ ресурсĕсем
	Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ		Вĕренӳ порталĕ //
1	Кӳртĕм калаçу. Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ.	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
2	И.Я. Яковлев «Чăваш халăхне» халал.	1	Вĕренӳ порталĕ //
	Халăх сăмахлăхĕ		
3	Вĕрӳ-суру чĕлхи	1	Вĕренӳ порталĕ //
4	Килти вулав урокĕ. «Чăваш туйĕ – халăх уявĕ»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
5	Сочинени: «Авалхи сăмахлăх хăвачĕ»	1	Вĕренӳ порталĕ //
	Авалхи çырулăх палăкĕсем		
6	В.Станьял «Камсем эпир…», Кул Гали «Уçăппа Сĕлихха»	1	Вĕренӳ порталĕ //
7	Вăтам ĕмĕрсенчи культура: Ер.Рожанский, Вăтăр Юман.	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
8	Диспут «Аваллăха аса илсен…»	1	Вĕренӳ порталĕ //
	18-19 ĕмĕрсенчи чăваш çырулăхĕпе культури		
9	В. Лебедевăн «Пирĕн телей» сăвви	1	Вĕренӳ порталĕ //
10	Михаил Федоров пултарулăхĕ. «Арçури» поэма	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.h

			tml
11	М. Федоровён «Арçури» хайлавăн виçи, сăнарлăхĕ, ытарлăхĕ.	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
12	Килти вулав. «Чуралăхри чĕлхене шанчăк паракансем»	1	Вĕренӳ порталĕ //
13	Çавра сĕтел «Телей тупма çăмăл мар»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	20 ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури		
14	М.Акимов. «Шӳт туни», "Тĕлĕнмелле" хайлавĕсем	1	Вĕренӳ порталĕ //
15	К. Иванов пултарулăхĕн паллă енĕсем.Тайăр Тимкки	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
16	«Нарспи» поэмăри сăнарсем паянхи кунпа мĕншĕн тавлашаççĕ?	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
17	Пултарулăх ĕçĕ (128 стр.)	1	Вĕренӳ порталĕ //
18	Çеçпĕл Мишши пултарулăхĕ. « Инçе çинçе уйра уяр»,	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
19	«Тинĕсе»,«Çĕнĕ Кун аки» сăвăсенчи çĕкленӳлĕх,	1	Вĕренӳ порталĕ //
20	Сочинени (137 стр)	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	20 ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури		
21	Илле Тукташ сăввисем	1	Вĕренӳ порталĕ //
22	И.С.Максимов-Кошкинский. «Ачамăрсем» пьеса	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
23	Мĕтри Кипек «Ягуар» калав.	1	Вĕренӳ порталĕ //
24	Илпек Микулайĕ. «Госпитальте» калав	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	20 ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури		
25	Юрий Сементер. «Амăшĕ ывăлĕн палăкĕпе калаçни» сăвă	1	Вĕренӳ порталĕ //
26	Диспут «Мĕн вăл телей?»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
27	Любовь Мартьянова сăввисем	1	Вĕренӳ порталĕ //
28	Юхма Мишши «Шурçамка» повесть сыпăкĕсем	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	21 ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури		Вĕренӳ порталĕ //
29	Елен Нарпи «Çӳпçе тĕпĕнчи çылăх» калав	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
30	Виталий Шемекеев сăввисем	1	Вĕренӳ порталĕ //
31	Çавра сĕтел «Тăван литература тĕнче шайне сарăлни»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
32	Тăванла халăх çыравçисем: тĕрĕк литературинчен	1	Вĕренӳ порталĕ //
33	Пĕтĕмлетӳ урокĕ	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
34	Аса илни	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.htm

9 класс

№	Урок темисем	Сех	Электрон (цифрăллă)вĕренӳ ресурсĕсем
	Литература тата вăл çыннăн чун-чĕмне витĕм кӳнин пĕлтерĕшĕ.		Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
1	Сăнарлă сăмахлăхпа халăх пурнăçĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Халăхăн сăмах вĕççĕн çӳрекен хайлавĕсем		
2	Кĕлĕсемпе сăвапсем	1	Вĕренӳ порталĕ //
3	Ăрăмлă чĕлхе асамлăхĕ	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
	Авалхи çырулăх палăкĕсем. Пирĕн эрăччен тапхăртан пуçласа XVIII ĕмĕр таран		
4	Несĕлсен çырулла палăкĕсем	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
5	Ахмед ибн Фадлан «Атăлçи Пăлхар патшалăхне çитсе курни»,	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
6	Хайлав " Чăваш несĕлĕсен çĕр-шывĕ"	1	Вĕренӳ порталĕ //
7	Калай Малля пултарулăхĕ. «Атте-анне сăмахĕсем»	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
8	Охатер Томеев пултарулăхĕ Никита Бичурин,	1	Вĕренӳ порталĕ //
	XVIII–XIX ĕмĕрсенчи чăваш литератури		
9	Пейзаж очеркĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
10	С. Михайлов-Янтушăн «Юнка», «Хĕрринче выртасшăн мар» хайлавĕсем.	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
11	Д. Ознобишин, С. Чунтеров хайлавĕсем.	1	Вĕренӳ порталĕ //
12	Н.И.Ашмарин "Качи çăви"	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
13	Сочинени «Ламран лама куçать этем ăс-хакăлĕ»	1	Вĕренӳ порталĕ //
	XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури		
14	Тĕлĕнмелле талант - Ухсай Яккăвĕ	1	Вĕренӳ порталĕ // http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
15	Н. Терентьев.«Çил çинче çеçпĕл» (драмăллă сценăсем	1	Вĕренӳ порталĕ //
16	Чун ăшшине парнеленĕ Юрий Скворцов	1	http://portal.shkul.su/lesson/1_6.html
17	Василий Петров.«Çăлăнăç» (повесть сыпăкесем)	1	Вĕренӳ порталĕ //

Éç программине çакăн пек документсене тèпе хурса тунă:

- **стандарт:** Государственные образовательные стандарты начального общего ,основного общего, среднего (полного) общего образования в Чувашской Республике. Национально-региональный компонент - Чебоксары 2007.

- программа: Тăван литератури программи: чăваш шкулĕн 5-9класĕсем: Н.Г.Иванова, Е.А.Майков.- Шупашкар: Чăваш кĕнеке изд-ви, 2016

- вĕренӳ кĕнекисем:

- Тăван литература: 5 –мĕш класăн вĕренӳпе вулав кĕнеки /Н,Г.Иванова пухса хатĕрленĕ.- Шупашкар: Чăваш кĕнеке изд-ви
- Тăван литература, Вĕренӳпе вулав кĕнеки. 6-мĕш класс валли / Н.Г.Иванова çырса-пухса хатĕрленĕ. - Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви
- Тăван литература: Вĕренӳпе вулав кĕнеки. 7-мĕш класс валли / Н.И.Степанова, П. Н. Метин çырса-пухса хатĕрленĕ. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви
- Тăван литература: 8-мĕш класăн вĕренӳпе вулав кĕнеки. / В.П. Станьял, Е.А.Майков, О.А.Вишнева çырса- пухса хатĕрленĕ. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви
- Тăван литература: /9-мĕш класăн вĕренӳпе вулав кĕнеки./ В.П. Станьял,Е.А.Майков,О.А.Вишнева,Г.Л.Никифоров çырса- пухса хатĕрленĕ. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке изд-ви